

Izmaiņas darbaspēka nodokļos 2021. gadā

Jānis Taukačs, ZAB "Sorainen", partneris, zvērināts advokāts

<https://ibizness.lv/raksti/finances-un-nodokli/finances-un-nodokli/izmainas-darbaspeka-nodoklos-2021-gada/18469>

Ar 2021. gada budžeta likumu grozījumiem izdarīts viss iespējams, lai vairāk nebūtu izdevīgi strādāt ne mikrouzņēmumu nodokļu maksātāja, ne saimnieciskās darbības veicēja (no 2023. gada) statusā, bet patentmaksas sistēma ir faktiski likvidēta, jo iespējama vien pensionāriem un invalīdiem.

Latvijas dienvidos dzīvojošiem, visticamāk, būs izdevīgāk veikt biznesu Lietuvā, tur nodibinot mazo uzņēmumu (ar apgrozījumu līdz 300 tūkst. eiro un līdz 10 darbiniekiem), kas maksā 5% uzņēmumu ienākuma nodokli un saņem Latvijā šī uzņēmuma dividendes, kuras Latvijā ar nodokļiem neapliek. Tikai, protams, tur jāveido reāls business - ar uzņēmuma un pastkastītes reģistrāciju nebūs līdzēts, jo tie laiki jau sen pagājuši.

Biznesa veicējiem Latvijā vairumā gadījumu, visticamāk, vairs nebūs lielas izvēles - sabiedrība ar ierobežotu atbildību, kas maksā darbaspēka nodokļus, kā vairums no mums. Pavisam mazajam biznesam (ar līdz 25 tūkst. eiro apgrozījumu) 25% (un 40% virs šī sliekšņa) mikrouzņēmumu nodokļa (MUN) maksāšana bez izdevumu atskaitīšanas varētu būt pieņemama alternatīva, it sevišķi, ja realizēsies Igaunijas sistēma, ka nodokļus iekasēs automātiski no apgrozījuma bankas kontā. Labas ziņas ir tikai profesionāliem sportistiem - ielobēta 20% iedzīvotāju ienākuma nodokļa (IIN) likme, kā arī likumā parādījusies attālinātā darba neapliekama izdevumu norma - 30 eiro mēnesī.

Autoratlīdzību saņēmējiem simpātiska joprojām liekas pašnodarbināto sistēma (progresīvais iedzīvotāju ienākuma nodoklis, bet 25 vai 50% izdevumu norma, kas šo likmi samazina attiecīgi uz 1/2 vai 1/4), taču no 2023. gada pašnodarbinātajiem visiem ienākumiem noteikta lielā 32,15% valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas (VSAOI) likme (pagaidām - 10% un 32,15% uz pirmajiem 500 eiro mēnesī). Pēc tam vairs pašnodarbināto statuss nebūs vajadzīgs, jo neregistrētajiem autoriem jau no 2021. gada 1. jūlija būs līdzīgi - pilnās VSAOI un progresīvais IIN. Tad varbūt jādibina sabiedrība ar

ierobežotu atbildību(25% dividendēm bez VSAOI), tik kādam tajā jāstrādā un jārada peļņa - par šo darbu kādam jāmaksā tirgum atbilstoša alga, no kuras arī jāmaksā darbaspēka nodokļi.

Izmaiņas autoratlīdzībās

No 2021. gada 1. jūlija

Vispārējā kārtība autoratlīdzību aplikšanai ar nodokli turpmāk būs atkarīga no tā, vai ienākumu izmaksā:

- kolektīvā pārvaldījuma organizācija vai
- cits izmaksātājs.

Organizācija ieturēs iedzīvotāju ienākuma nodokli 20% apmērā, ņemot vērā 25% vai 50% izdevumu normas (kuras detalizētāk precizē Ministru Kabineta noteikumos; lai piemērotu izdevumu normas, nav nepieciešami attaisnojuma dokumenti). Autoratlīdzību saņēmējs iesniedz IIN deklarāciju par attiecīgo gadu un piemēro progresīvās IIN likmes gada laikā gūtajam ienākumam (20/23/31%). No šīm personām saņemtās autoratlīdzības nav jāietver saimnieciskās darbības veicēju (saimnieciskās darbības veicēju, pašnodarbināto) ieņēmumos. Proti, saņemot autoratlīdzību no kolektīvā pārvaldījuma organizācijām, spēkā joprojām paliek līdz šim esošā kārtība autoratlīdzību aplikšanai ar nodokļiem – iedzīvotāju ienākuma nodokli piemēro, bet VSAOI nepiemēro.

Ja ienākumu izmaksās jebkura persona, šādu ienākumu uzskata par saimnieciskās darbības veicēju ienākumu, ja vien tas nav uzskatāms par algotā darba ienākumu. Autoratlīdzības saņēmēji, kas būs reģistrēti kā saimnieciskās darbības veicēji, aprēķina un maksā IIN rezumējošā kārtībā, t.i. iesniedzot gada ienākuma deklarāciju un piemērojot progresīvās IIN likmes 20/23/31%. Šādi saimnieciskās darbības veicēji var piemērot izdevumu normas 25% vai 50% apmērā vai atskaitīt izdevumos lielākas summas, pamatojoties uz attaisnojuma dokumentiem. Saimnieciskās darbības veicējiem, kas ir autoratlīdzību saņēmēji, ir jāņem vērā izmaiņas likumā "Par valsts sociālo apdrošināšanu", kas attiecas uz pašnodarbinātajiem. Gadījumā, ja autoratlīdzības saņēmējs tomēr nav reģistrēts kā saimnieciskās darbības veicējs, izmaksātājam ir pienākums ieturēt nodokļus kā no uzņēmuma līguma, tas ir, piemērojot IIN 20% autoratlīdzībām un VSAOI.

Ja autortiesību mantinieks saņems autoratlīdzību, tas būs apliekams ienākums, bet citādi mantojuma rezultātā gūtais ienākums joprojām paliks neapliekams IIN vajadzībām.

Izmaksājot autoratlīdzību nerezidentam, neatkarīgi no tā, kāda persona ir ienākuma izmaksātājs – kolektīvā pārvaldījuma organizācija vai cita persona – ir jāpiemēro izdevumu normu 25% vai 50% apmērā.

Pēc 2021. gada 1. jūlija

Autoratlīdzības saņēmējam pārejas periodā ir tiesības neregistrēties kā saimnieciskās darbības veicējam. Tādā gadījumā IIN ieturēs izmaksātājs: ienākumam līdz 25 000 euro jāietur 25% IIN, bet virs tā - 40%. No šīs samaksātās nodokļa summas 80% ieskaitīs kā VSAOI un 20% kā IIN. Šādā veidā gūto ienākumu neņem vērā diferencētā neapliekamā minimuma aprēķinā un progresīvo IIN likmju aprēķinā. Ja autoratlīdzības saņēmējs izmanto šo īpašo kārtību pārejas periodā un neregistrējas kā saimnieciskās darbības veicējs, viņš nevarēs piemērot šādam ienākumam neapliekamo minimumu, atvieglojumus un atskaitīt attaisnotos izdevumus.

Ienākuma izmaksātājam ir jāiesniedz paziņojums Valsts ieņēmumu dienesta (VID) līdz ienākuma izmaksai sekojošā nākamā mēneša 15. datumam. Turklāt, autoram jāsniedz VID autoratlīdzības saņēmēja deklarācija līdz 2022. gada. 28. februārim, ja:

- no vairākiem izmaksātājiem saņemtās atlīdzības kopā pārsniedz 25 000 eiro vai
- šajā periodā gūts ienākums ārvalstīs vai no tā nav bijis jāietur un nav ieturēts nodoklis.

Ja nodokļu maksātājs neaizpildīs autoratlīdzības saņēmēja deklarāciju, VID līdz 2022. gada 5. martam aizpildīs šo deklarāciju šī nodokļu maksātāja vietā un aprēķinās papildus maksājamo nodokli. Ja izveidojas papildus maksājams nodoklis (piemēram, ir jāpiemēro 40% IIN ienākumiem virs 25 000 eiro), tas būs jāiemaksā budžetā līdz 2022. gada 23. jūnijam.

Pārējās IIN izmaiņas

Valsts fondētās pensijas kapitāls, ko valsts fondēto pensiju sistēmas dalībnieka nāves gadījumā manto, būs apliekams ar IIN. IIN būs jāietur izmaksātājam (ja summu pārskaita uz bankas kontu). Minētais nodoklis jāiemaksā budžetā līdz nākamā mēneša 5. datumam.

Algas nodoklis būs iemaksājams vienotajā nodokļu kontā līdz ienākuma izmaksas mēneša 23. datumam. Darba devējs no darba samaksas ieturēto algas nodokli iemaksā vienotajā nodokļu kontā līdz ienākuma izmaksas mēnesim sekojošā mēneša 23. datumam, ja darba devējs darbiniekam aprēķina un izmaksā darba samaksu šādos gadījumos:

- izbeigtas darba tiesiskās attiecības;
- izmaksāta samaksa par atvaļinājuma laiku un darba samaksa par laiku, kas nostrādāts līdz atvaļinājumam;
- darba samaksa par kalendāra mēnesi aprēķināta un izmaksāta tā paša kalendāra mēneša laikā;
- izmaksāta slimības nauda;
- ja saskaņā ar tiesas spriedumu, tiesas lēmumu par izlīguma apstiprināšanu vai attiecīgās valsts pārvaldes iestādes pieņemtu pārvaldes lēmumu personai ir izmaksāta atlīdzība par darba piespiedu kavējumu vai izmaksāti laikus neizmaksātie darba ienākumi.

Ja saimnieciskās darbības veicēja ienākumi nesasniedz VSAOI griestus (62 800 eiro gadā), avansu iemaksas termiņi paliek kā iepriekš - 15. marts, 15. jūlijs, 15. septembris, 15. novembris; ja pārsniedz valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas griestus – šo pašu mēnešu 23. datums.

Sākot ar 2022. gadu VID iekļaus gada ienākuma deklarācijās attaisnotos izdevumus, par kuriem būs saņēmis informāciju, un automātiski pārskaitīs nodokļu maksātājiem nodokļu pārmaksu. VID atsevišķi nepaziņos par pārmaksas atmaksāšanu, bet uzreiz automātiski pārskaitīs uz bankas kontu. Pašvaldības iesūtīs VID sarakstu ar licencētajām interešu izglītības programmām. Būs iespējams, ka pakalpojuma sniedzējs (interesu izglītība, medicīna) iesūta VID par pakalpojumu saņēmējiem (ar personas piekrišanu un ja ir noslēgta vienošanās starp pakalpojumu sniedzēju un VID). Apdrošināšanas sabiedrībām būs pienākums sniegt VID pēc rakstiska pieprasījuma datus par konkrēto apdrošināšanas gadījumu – pakalpojums, saņēmēja dati, čeka dati, pilnā cena un atmaksātā summa. Ja persona nevēlas izmantot automātisko pārmaksas atmaksu – atteikums būs jāiesniedz līdz 30. septembrim. Ja pēc pārmaksas atmaksas VID saņem informāciju, kas apliecina, ka nodokļu maksātājam nebija tiesības uz pārmaksu, VID nosūta paziņojumu, bet papildu IIN jāsamaksā 30 dienu laikā.

VID patstāvīgi aprēķinās arī rezumējošā kārtībā piemaksājamo IIN (piemēram, ja piemaksa izveidojas piemērotas progresīvās IIN likmes, neapliekamā minimuma aprēķina un citu iemeslu dēļ). Ja nodokļu maksātājs termiņos nav apstiprinājis/precizējis/papildinājis VID sagatavoto deklarāciju, uzskatāms, ka tas piekrīt budžetā maksājamai summai. Šādā kārtībā VID aizpildīs arī 2018. un 2019. gada deklarācijas, balstoties uz valsts sistēmās pieejamo informāciju. Ar VID paziņojumu būs jāuzskata, ka šī deklarācija ir iesniegta.

Attiecībā uz VID sagatavotām gada ienākuma deklarācijām, sākot ar 2020. taksācijas gadu:

- ja VID aprēķinās papildus maksājamo IIN un persona neveiks nekādas darbības (labojumi, precizējumi deklarācijā), jāuzskata, ka persona apliecina, ka IIN summa atbilst maksātāja gadā gūtajiem ienākumiem un iemaksājama budžetā;
- ja persona nebūs iesniegusi IIN deklarāciju un uz VID aprēķinu pamata neveidosies papildus maksājams IIN, šis fakts būs maksātāja apliecinājums tam, ka no viņa taksācijas gadā saņemtajiem ienākumiem IIN ieturēts pilnā apmērā; nodokļu maksātājam joprojām būs tiesības labot deklarācijas trīs gadu laikā.

Līdz 2020. gada 31. decembrim nopelnītā MUN maksātāja peļņa (dividendes, nosacītās dividendes, un dividendēm pielīdzināms ienākums, likvidācijas kvota) nav atbrīvojuma no IIN. No 2021. gada 1. janvāra nopelnītajai peļņai piemērojams atbrīvojums no IIN, ja samaksāts MUN (atbilstoši jaunajām nodokļa likmēm).

Jau iesniedzot deklarāciju par 2020. taksācijas gadu, nodokļu maksātāji var piemērot attaisnotos izdevumus arī par brāli/māsu – personu ar 1. vai 2. grupas invaliditāti (izglītība, medicīna, veselības apdrošināšana).

Patentmaksas režīms ir izslēgts no likuma, izņemot samazinātās patentmaksas režīmu noteiktām šaurām nodokļu maksātāju grupām, piepildoties visiem šiem kritērijiem:

- piešķirta vecuma pensija (tai skaitā priekšlaicīgi) un ir tiesības piemērot pensionāra neapliekamo minimumu vai saskaņā ar normatīvajiem aktiem maksātājs ir atzīts par personu ar 1. vai 2. grupas invaliditāti;
- maksātāja saimnieciskās darbības ieņēmumi pirmstaksācijas gadā nepārsniedz 3000 eiro;
- maksātājs nav algas nodokļa maksātājs;
- maksātājs savā saimnieciskajā darbībā nenodarbina citas personas.

Samazinātā patentmaksa būs 17 eiro gadā vai 9 eiro par pusgadu. Šo režīmu varēs izmantot tikai personas, kas darbojas noteiktās nozarēs. Būtiski ir tas, ka samazinātās patentmaksas maksātājs nevar sniegt pakalpojumus komersantam, kas darbojas tajā pašā jomā, tā saimnieciskās darbības ietvaros. Tie, kas veic patentmaksas maksājumu (vecajā režīmā) par 2021. gadu vai tā daļu, varēs turpināt darboties šajā režīmā arī attiecīgajā 2021. gada periodā.

Nodokļu likme profesionālajiem sportistiem ir 20% (rezumējošā kārtībā).

Augstākā IIN likme ir samazināta no 31,4% uz 31%.

2021. gadā atbrīvo ar attālinātā darba veikšanu saistītos darbinieka izdevumus, kurus atbilstoši [Darba likumam](#) sedz darba devējs, ja to kopējais apmērs mēnesī par pilnas slodzes darbu nepārsniedz 30 eiro. Lai piemērotu šo normu, jāizpilda šādi nosacījumi:

- vienošanās par attālināto darbu – darba līgumā vai ar darba devēja rīkojumu un norādīts, kādus izdevumus darba devējs kompensē;
- jābūt iesniegtai algas nodokļa grāmatiņai pie šī darba devēja;
- neapliekamo summu rēķina proporcionāli birojā/mājās nostrādātām dienām un proporcionāli slodzei.

Laimesti momentloterijā “Sporto loterija” vai interaktīvajā izlozē “Sporto visi” būs neapliekami ar IIN. Arī valsts pabalsts par trīnīšu piedzimšanu būs neapliekams ar IIN. To nepiemēro arī dzēstajām saistībām, ja šīs saistības bija apliktas ar uzņēmumu ienākuma nodokli vai atbrīvotas no tā saskaņā ar [Uzņēmumu ienākumu nodokļa](#) likumu (spēkā no 2020. gada 1. janvāra).

Minimālais VSAOI objekts

Ar grozījumiem likumā "[Par valsts sociālo apdrošināšanu](#)" no 2021. gada 1. jūlija ieviests minimālais VSAOI objekts – trīs minimālās algas ceturksnī. Ja persona strādā un gūst ienākumus vairākās darbavietās (piemēram, kā darba ņēmējs un kā saimnieciskās darbības veicējs) – visus VSAOI objektus summē. Ja ienākums nesasniedz minimālo šo iemaksu objektu – starpība jāpiemaksā vai nu pašnodarbinātajam pašam (ja negūst ienākumus citur) vai darba devējam.

Tikai noteiktām personu grupām var nepiemērot minimālo VSAOI objektu:

- notiesātie;
- pensionāri;
- personas ar invaliditāti;
- skolēni un studenti līdz 24. gadu vecumam;
- personas, kurām pašām vai to laulātajam ir bērns līdz 3 gadu vecumam;
- sociālo pakalpojumu sniedzēju darbinieki;
- pavadoņa/asistenta pakalpojumi bērnam, ja pašnodarbinātajam pārtraukta saimnieciskā darbība.

Minimālo VSAOI objektu nepiemēro par tām dienām, kad persona ir atvaļinājumā bez darba algas saglabāšanas, bērna kopšanas atvaļinājumā, periodā, kad aprūpē un uzraudzībā ir nodots bērns pirms adopcijas apstiprināšanas tiesā, pārejošas darba nespējas, grūtniecības, dzemdību atvaļinājuma laikā. Minimālo objektu nepiemēro laukstrādnieku nodokļa maksātājiem, iekšzemes darba ņēmējam pie darba devēja – ārvalstnieka un ārvalstu darba ņēmējam pie darba devēja ārvalstnieka.

Minimālās VSAOI aprēķinās Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra (VSAA) 3 mēnešu laikā pēc ceturkšņa beigām, nodos informāciju VID, kas savukārt paziņos to darba devējam un pašnodarbinātajam. Pienākums samaksāt papildu VSAOI (ja tāda rodas) ir trīs mēnešu laikā pēc VID paziņojuma saņemšanas. VSAA veic pārrēķinu par gadu trīs mēnešu laikā pēc gada beigām un paziņo VID, ja izveidojusies pārākums.

Pašnodarbinātais, kurš ieguvis radošās personas statusu atbilstoši Radošo personu statusa un profesionālo radošo organizāciju likuma [12. pantam](#) un kura obligāto iemaksu objekts gadā ir mazāks par 12 Ministru Kabineta noteiktajām minimālajām mēneša darba algām, minimālo obligāto iemaksu veikšanai ir tiesīgs lūgt finanšu atbalstu Valsts kultūrkapitāla fonda Radošo personu atbalsta pasākumu programmā. Valsts kultūrkapitāla fonds minimālās obligātās iemaksas par pašnodarbināto veic valsts sociālās apdrošināšanas speciālajā budžetā.

Tāpat kā šobrīd, arī pārejas periodā (2021. gada 1. jūlijs – 2021. gada 31. decembris) pašnodarbinātie maksās VSAOI līdzīgā kārtībā, bet ar paaugstinātu likmi pensiju apdrošināšanai (10%).

Ņemot vērā, ka likumprojekta grozījumu pārejas noteikumi nav pietiekoši skaidri un ir pretrunīgi, balstāties uz Finanšu ministrijas vietnieka nodokļu, muitas un grāmatvedības jautājumos Ilmāra Šņucina publiski pieejamo skaidrojumu. Pārejas noteikumus saskatījām vairākas problēm-situācijas un mūsu izpratni par interpretāciju.

- Ja pašnodarbinātā ienākums sasniegs vai pārsniegs minimālo VSAOI objektu ceturksnī (t.i. trīs minimālās algas ($500 \times 3 = 1500$) - jāmaksā VSAOI pēc 32,4% likmes no brīvi izvēlēta VSAOI objekta (kas nevar būt mazāks par minimālo algu), un 10% VSAOI pensiju apdrošināšanai no pārsnieguma (faktiskie ienākumi – minimālā alga).
- Ja pašnodarbinātā ienākums nenasniegs minimālo VSAOI objektu ceturksnī un persona būs iesniegusi par to apliecinājumu VID - jāmaksā 10% VSAOI pensiju apdrošināšanai no faktiskā ienākuma.

- Ja pašnodarbinātā ienākums nerasniegs minimālo VSAOI objektu ceturksnī un persona nebūs iesniegusi par to apliecinājumu VID - jāmaksā 10% VSAOI pensiju apdrošināšanai no faktiskā ienākuma un papildus VID aprēķinās papildu maksājamo VSAOI (10%) līdz minimālajam VSAOI objektam. Tas nozīmē, ka faktiski jāsamaksā 10% no minimālās algas.

Par periodu no 2021. gada 1. jūlija līdz 2021. gada 31. decembrim obligātās iemaksas 10% apmērā valsts pensiju apdrošināšanai neveido personas fondēto pensijas kapitālu.